

ALMAN İŞÇİ PARTİSİ PROGRAMINA KÜÇÜK NOTLAR

(Gotha Programının Eleştirisi)

I

1. "Emek bütün zenginlik ve kültürün kaynağıdır, ve işe yarayan emek sadece toplumda ve toplum aracılığıyla mümkün olduğundan, emeğin hâsılatı azaltılmadan eşit hakla toplumun bütün üyelerine aittir."

Paragrafın ilk kısmı: "Emek bütün zenginlik ve kültürün kaynağıdır."

Emek bütün zenginliğin kaynağı değildir. Doğa emek kadar, ki emeğin kendisi, insanın emek gücü, doğanın gücünün bir dışı vurumudur, faydalı değerlerin (ve tabî ki maddi zenginlik bundan ibarettir) kaynağıdır. Yukarıdaki ifade, bütün çocuk kitaplarında bulunur, emeğin bağımlı süjeler ve araçlarla gerçekleştirildiğini ima ediyorsa doğrudur. Fakat sosyalist bir program bu türden burjuva ifadelerle onlara anlam veren koşullardan söz etmeden izin veremez. Ve insan en başından itibaren doğaya, emeğin bütün araçları ve süjesinin ana kaynağı olan doğaya, bir sahipmiş gibi davranıp, ona kendine aitmiş gibi muamele ettiği sürece onun emeği faydalı değerlerin, dolayısıyla, zenginliğin kaynağı olur. Burjuvazinin sahtekârca emeğe doğüstü yaratıcı güç atfetmek için iyi nedenleri vardır; çünkü emeğin doğaya bağlı olmasından, emek gücünden başka bir mülkü olmayan insanın bütün toplumsal ve kültürel koşullarda, kendilerini emeğin maddi koşullarının sahibi yapmış diğer insanların kölesi olduğu sonucu çıkar. O sadece onların izni olursa çalışabilir, dolayısıyla onların izniyle yaşayabilir.

Gelin bu cümleyi olduğu gibi ya da dudaklarımızda bırakalım. Sonuç itibarıyla bir insanın bundan beklentisi ne olacaktır? Açıktır ki şudur:

"Emek bütün zenginliğin kaynağı olduğundan, toplumda kimse emeğin ürünü dışında bir zenginliğe sahip olamaz. Dolayısıyla, eğer kendisi çalışmıyorsa, kişi başkalarının emeğiyle yaşar ve kendi kültürünü de başkalarının emeği pahasına elde eder."

Bunun yerine "ve çünkü" sözel perçinlemesiyle birinciden değil, bundan bir sonuç çıkarmak amacıyla ikinci bir önerme eklenmektedir.

Paragrafın İkinci Kısmı: "Faydalı emek sadece toplumda ve toplum aracılığıyla mümkündür."

İlk önermeye göre, emek bütün zenginlik ve kültürün kaynağıydı; dolayısıyla hiçbir toplum emek olmadan mümkün değildir. Şimdi ise, tersine hiçbir "faydalı" emeğin toplum olmadan mümkün olamayacağını öğreniyoruz.

Birisi de, pek ala, sadece toplumda faydasız ve hatta sosyal olarak zararlı emeğin kazançlı meşguliyetin bir dalı olduğunu, sadece toplumda bireyin çalışmadan yaşayabileceğini vs. vs. söyleyebilir—kısaca, biri Rousseau'nun tamamını kopyalamış olabilirdi.

Ve “faydalı” emek nedir? Tabî ki sadece niyet edilen faydalı sonucu üreten emektir. Bir barbar—ve insan maymun olduğundan sonraki aşamada barbardır—bir hayvanı taşla öldüren, meyveleri toplayan vs. bir barbar “faydalı” emek sarf eder.

Üçüncü olarak. Sonuç: “Faydalı emek sadece toplumda ve toplum aracılığıyla mümkün olduğundan, emeğin hâsılatı toplumun bütün üyelerine azaltılmadan eşit hakla aittir.”

Güzel bir sonuç! Eğer faydalı emek toplumda ve toplum aracılığıyla mümkünse, emeğin hâsılatı topluma aittir—ve yalnızca oradan bireysel işçiye geçer ve bu nedenle emeğin koşulundan, toplum, söz etmeye gerek yoktur.

Aslında, bu önerme her zaman *herhangi bir anda egemen olan toplum devleti* taraftarlarınca kullanılmıştır. İlk önce, hükümetin talepleri ve ona bağlı olan her şey gelir çünkü o sosyal düzeni koruyan sosyal organdır; ondan sonra çeşitli türde özel mülkün talepleri gelir çünkü çeşitli türde özel mülkler toplumun temelidirler, vs. Bu türden boş lafların istenilen tarafa ve anlama çekilebileceği görülmektedir.

Paragrafın ilk ve ikinci kısımları sadece şu şekilde ifade edildiğinde anlaşılır bir bağlantı içinde olmaktadır:

“Emek sadece sosyal emek olarak, veya, ki aynı şey, toplumda ve toplum aracılığıyla, zenginlik ve kültürün kaynağı olur.”

Bu önerme kesinlikle doğrudur, çünkü izole emek (varsayılan maddi koşulları) faydalı değerler yaratsa da, o ne zenginlik ne de kültür yaratır.

Fakat aynı derecede kesin olan şu diğer önermedir:

“Emek sosyal olarak geliştiği ve bundan dolayı zenginlik ve kültürün kaynağı olduğu oranda, yoksulluk ve sefalet işçiler arasında, zenginlik ve kültür işçi-olmayanlar arasında gelişir.”

Bu şimdiye kadar ki tarihin yasasıdır. Dolayısıyla, burada yapılmış olması gereken, “emek,” ve “toplum,” hakkında genel ifadelerle takılıp kalmak yerine, şimdiki kapitalist toplumda maddi vs. koşulların nasıl ortaya çıktığını somut olarak, ki bu işçileri bu toplumsal laneti ortadan kaldırmaya zorlar, kanıtlamaktır.

Aslında, bütün paragraf, biçim ve içerik açısından karmakarışık olan, yalnızca Lazalyancı (Lassalleen) “emeğin azaltılmamış hâsılatı” sloganını parti bayrağının en tepesine yazdırmak amacıyla ordadır. “Emeğin hâsılatı,” “eşit hak,” vs. ye sonra döneceğim, çünkü aynı şey başka bir biçimde ilerde tekrar ortaya çıkmaktadır.

“Bugünkü toplum, emeğin araçları kapitalist sınıfın tekelindedir: bunun sonucunda ortaya çıkan işçi sınıfının bağımlılığı sefalet ve her biçimiyle köleliğin nedenidir.”

Bu cümle, Uluslar arası Kurallar'dan alınmıştır, bu “geliştirilmiş” yayınıyla doğru değildir.

Bugünkü toplumda emeğin araçları toprak ağalarının (bu toprakta mülkiyetin tekeli hatta sermaye tekelinin temelidir) ve kapitalistlerin tekelindedir. Söz konusu olan pasajda Uluslar arası Kurallar ne beriki ne öteki tekelciler sınıfından söz etmektedir. Onlar “emeğin araçlarının, yani, hayatın kaynaklarının tekelleştiricilerinden söz etmektedir. “Hayatın kaynakları” eki, toprağın emeğin araçları kapsamında olduğunu yeterince açık hale getirmektedir.

Bu düzeltme yapıldı çünkü Lassalle, şimdi genel olarak bilinen nedenlerle, yalnızca kapitalist sınıfa, ve toprak ağalarına değil, saldırmıştır. İngiltere’de kapitalist genellikle fabrikasının üzerine kurulu olduğu araziye bile sahip değildir.

3. “Emeğin kurtuluşu emeğin araçlarının toplumun ortak mülkiyetine yönlendirilmesini ve emeğin hâsılatının âdil bölüşümüyle beraber toplam emeğin işbirliğiyle düzenlenmesini gerektirmektedir.”

“Emeğin araçlarının ortak mülkiyete yönlendirilmesi,” “toplumun ortak mülkiyetine dönüştürülmesi” olarak düzeltilmeli; fakat bu sadece geçerken üzerinde durduğum bir nokta.

“Emeğin hâsılatı” nedir? Emeğin ürünü mü yoksa değeri mi? Ve sonraki durumda, bu ürünün toplam değeri mi yoksa emeğin tüketilen üretim araçlarına henüz kattığı değer olarak değer yalnızca bir kısmı mı?

“Emeğin hâsılatı” Lassalle’nin belli ekonomik kavramların yerine koyduğu belirsiz bir terimdir.

“Âdil bir bölüşüm” nedir?

Burjuvazi bugünkü bölüşümün “âdil” olduğunu iddia etmiyor mu? Ve o aslında bugünkü üretim biçimine dayalı tek “âdil” bölüşüm değil midir? Ekonomik ilişkiler hukuk kavramlarına göre mi düzenlenir, yoksa tam tersine hukuksal ilişkiler ekonomik ilişkilerden mi kaynaklanır? En değişken âdil” bölüşüm düşüncesine sahip olanlar sosyalist fraksiyonlar değil midir?

“Âdil bölüşüm” kavramıyla bu bağlamda neyin ima edildiğini anlamak için ilk paragrafı ve bunu beraber ele almalıyız. Sonraki “emeğin araçlarının ortak mülk olduğu ve toplam emeğin işbirliğiyle düzenlendiği” bir toplum varsayımında bulunur, ve ilk paragraftan anladığımız “emeğin hâsılatının azaltılmadan eşit olarak toplumun bütün üyelerine ait” olduğudur.

“Toplumun bütün üyelerine?” Çalışmayanlara da mı? “Emeğin hâsılatı azaltılmadan” ifadesi o zaman neyi ima etmektedir? Sadece toplumun çalışan üyelerine? Toplumun bütün üyelerinin “eşit hakkı” o zaman ne anlama gelmektedir.

Fakat “toplumun bütün üyeleri” ve “eşit hak” açıktır ki sadece birer deyimdir. Bunun esası şundan ibarettir: komünist toplumda her işçi “azaltılmayan” Lazalyancı “emeğin hâsılatı”nı almalıdır.

Gelin ilk olarak “emeğin hâsılatı” sözcüğünün tamamını emeğin ürünü anlamında düşünelim; o zaman emeğin kooperatif hâsılatı toplam toplumsal üründür.

Bundan şunlar çıkarılmalıdır:

İlk olarak, kullanılan üretim araçlarının yenilenmesi.

İkinci olarak, üretimin artması için ek bir parça.

Üçüncü olarak, kazalara ve doğal felaketlerden kaynaklı yer değiştirmeler, vb. ye karşı mali kaynak veya sigorta fonları.

“Emeğin azaltılmamış hâsılatı”ndan yapılan bu çıkarımlar ekonomik bir gerekliliktir ve büyüklükleri mevcut araçlar ve güçlere göre, ve kısmen olasılık hesaplarıyla belirlenecektir, fakat bunlar hiçbir şekilde eşitlikle hesaplanamaz.

Geriyi tüketim aracı olarak hizmet görmesi amaçlanan toplam ürünün diğer kısmı kalmaktadır.

Bireyler arasında bölüşülmesinden önce, gene bundan şunlar çıkarılmalıdır:

İlk olarak, üretime ait olmayan genel idari masraflar.

Bu kısım başlangıçta bugünkü toplumla karşılaştırıldığında çok sınırlı olacaktır ve yeni toplum geliştikçe oranı düşecektir.

İkinci olarak, okullar, sağlık servisleri gibi ihtiyaçların ortak olarak karşılanması için ayrılan pay.

En başından itibaren bu kısım bugünkü toplumla karşılaştırıldığında oldukça fazla olacak ve toplum geliştikçe oranı artacaktır.

Üçüncü olarak, çalışamayacak durumda olanlar için ayrılan mali kaynaklar, vs. kısaca bugün resmi yoksul yardımı kapsamında olan şeyler.

Ancak şimdi Lazalyancı etki nedeniyle programın dar bir çerçevede gördüğü “bölüşüm,” yani işbirliği yapan toplumun bireysel üreticileri arasında bölüşürülecek olan tüketim araçlarının ilgili kısmına gelebiliriz.

Bir üreticinin özel bir birey olarak mahrum olduğu şey toplumun bir üyesi olarak doğrudan veya dolaylı bir biçimde onun işine yarasa da, “emeğin azaltılmamış hâsılatı” farkında olmadan “azaltılmış” hâsılatı dönüşmüştür.

Nasıl “emeğin azaltılmamış hâsılatı” ifadesi ortadan kalktıysa, şimdi sıra “emeğin hâsılatı” ifadesinin tamamen ortadan kalkmasındadır.

Üretim araçlarının ortak sahipliğine dayalı kooperatif toplumda üreticiler ürünlerini deşış-tokuş etmezler; ürünler üzerinde harcanan emek nasıl bu ürünlerin değeri, bu ürünlerin maddi niteliği olarak görünüyorsa, şimdi kapitalist toplumun tersine bireysel emek artık dolaylı biçimde değil fakat doğrudan toplam emeğin bir parçası olarak vardır. “Emeğin hâsılatı” ifadesi aynı zamanda bugün belirsiz bir kavram olması nedeniyle itiraz konusu olduğundan, bütün anlamını yitirmektedir.

Burada yapmamız gereken komünist toplumu kendi ayakları üzerinde *gelişen* bir toplum olarak değil, fakat tersine kapitalist toplumdan çıkmış bir toplum olarak ele almaktır ki bu toplum, böylece hala ekonomik, ahlâkî ve entelektüel, her açıdan kendisinden çıktığı eski toplumun izlerini taşır. Buna göre, bireysel üretici—gerekli çıkarmalardan sonra—toplumdan, ona ne veriyse aynısını geri alır. Onun topluma verdiği, bireysel emeğinin miktarıdır. Örneğin, toplumsal iş günü bireysel çalışma saatlerinin toplamından ibarettir; bireysel üreticinin bireysel emek zamanı, onun toplumsal iş gününe yaptığı katkıyı oluşturan kısmıdır, onun ondaki payıdır. Bu üretici toplumdan şu şu kadar emek harcadığını (ortak fonlar için harcadığı emeği çıkardıktan

sonra) gösteren bir belge alır, ve bu belgeyle tüketim araçlarının toplumsal stokundan harcadığı emeğin miktarına denk düşen kadarını alır. Topluma bir biçimde verdiği emek miktarının aynısını başka bir biçimde toplumdaki geri alır.

Açıkça görülüyor ki, burada eşit değerlerin değişimi söz konusu olduğu sürece, malların değişimini düzenleyen aynı ilke egemendir. İçerik ve biçim farklıdır, çünkü farklı koşullar altında kimse emeğinden başka bir şey vermez, ve çünkü, öte yandan, bireysel tüketim araçlarından başka bireylerin mülkiyetine herhangi bir şey geçmez. Fakat tüketim araçlarının bireysel üreticiler arasında bölüşümü söz konusu olduğunda, eşit malların değişiminde geçerli olan aynı ilke geçerlidir: bir biçimdeki belli bir emek miktarı başka bir biçimdeki emek miktarı ile değiştirilir.

Bu nedenle, eşit hak, mal değişiminde eşlerin değişimi bireysel olarak değil, sadece ortalama olarak söz konusuysen, ilke ve pratik birbiriyle çelişmese de, burada hala ilkesel olarak –bir burjuva hakkıdır.

Bu ilerlemeye rağmen, bu eşit hak hala sürekli olarak burjuva bir sınırlandırmayla mercak altında tutulmaktadır. Üreticilerin hakkı verdikleri emekle orantılıdır; eşitlik ölçümün eşit bir standartla, emek, yapılmasından ibarettir.

Fakat bir insan başka bir insandan fiziksel veya zihni açıdan daha üstündür ve dolayısıyla da aynı zaman dilimi içinde daha fazla emek verir veya daha uzun süre emek harcayabilir; ve emek, bir ölçü olarak kullanılabilmesi için, süresi veya yoğunluğuyla tanımlanmalıdır, yoksa bir ölçüm standardı olamaz. Bu eşit hak eşit olmayan emek için eşit olmayan bir haktır. Sınıflar arasındaki hiçbir farkı tanımaz, çünkü herkes başka herkes gibi sadece bir işçidir; fakat eşit olmayan bireysel yetenekleri ve böylece üretim kapasitesini zımnen doğal ayrıcalıklar olarak tanır. Bu hak, dolayısıyla, içeriği bakımından, her hak gibi, bir eşitsizlik hakkıdır. Hak doğası gereği sadece eşit bir standardın uygulanmasından ibarettir; fakat eşit olmayan bireyler (ve bu bireyler eşit olmuş olsalardı, farklı bireyler olmazlardı) eşit bir bakış altına sokulabildikleri, belli bir açıdan, örneğin şimdiki durumda sadece işçi olarak düşünüldükleri ve bunun dışındaki her şey göz ardı edildiği sürece yalnızca eşit bir standartla ölçülebilir. Ayrıca, bir işçi evlidir, diğeri değil; birisi diğerinden daha fazla çocuğa sahiptir, vs. Böylece, emeğin eşit performansı ve dolayısıyla da sosyal tüketim fonundan eşit bir payla, bir kişi aslında diğerinden daha fazla alır, biri diğerinden daha zengin olur, vs. Bu sorunlardan kaçınmak için, hak eşit olmak yerine eşit olmamalıdır.

Fakat bu sorunlar uzun doğum sancılarında sonra kapitalist toplumdaki henüz çıkıldığından, komünist toplumun ilk aşamasında kaçınılmazdır. Hak asla toplumun ekonomik yapısından ve bu yapının belirlediği kültürel gelişiminden daha üst düzeyde olamaz.

Komünist toplumun daha ileri bir aşamasında, bireyin iş bölümüne olan köleleştirici tabiiyeti ve onunla birlikte zihinsel ve fiziksel emek arasındaki karşıtlık sona erdikten sonra; emek artık sadece insanın hayatını kazanmak için bir araç değil, fakat aynı zamanda yaşamın temel ihtiyacı olduktan sonra; bireyin bir alanda gelişmesiyle üretici güçlerin çoğalması ve işbirliği zenginliğinin bolca artmasından sonra—ancak o zaman burjuva hak anlayışının dar ufku tamamen aşılabilir ve toplumun bayrakları üstüne şu yazılabilir: Herkesten yeteneği kadar, herkese ihtiyaçları kadar!

Bir yandan Partimize belli bir dönemde anlamlı fakat şimdi bir söz çöplüğüne dönüşmüş olan fikirleri dogma olarak dayatmanın, öte yandan Partiye sokmak için çok çaba harcanan ve şimdi sokulmuş demokratlar ve Fransız sosyalistleri arasında yaygın, ideolojik bir saçmalık olan hak söylemi ve diğer süprüntüler aracılığıyla gerçekçi görünüşü çarpıtmaya yeltenmenin bir suç olduğunu göstermek için, bir yandan “emeğin azaltılmamış hâsılatı,” diğer yandan, “eşit hak” ve “adil bölüşüm” üzerinde durdum.

Şimdiye kadar yapılan analizden oldukça bağımsız bir şekilde bölüşüm denilen şey hakkında yaygara koparmak ve ana vurguyu onun üzerine koymak genel olarak yanlıştır.

Herhangi bir bölüşüm, tüketim araçları ne olursa olsun, sadece üretim koşullarının paylaşımının sonucudur. Ancak, bu sonraki bölüşüm üretim biçiminin kendisinin bir özelliğidir. Kapitalist üretim biçimi, örneğin, üretimin maddi koşullarının sermaye ve toprak biçimindeki mülk olarak, kitleler sadece kişisel üretim koşulunun, emek gücünün sahibiyken, işçi olmayanların ellerinde olması olgusuna dayanır. Üretim öğeleri bu şekilde bölüşüldüğünden, tüketim araçlarının bugünkü bölüşüm biçimi bunun doğrudan bir sonucudur. Üretimin maddi koşulları işçilerin kendilerinin kooperatif mülkiyetinde olursa, o zaman benzer şekilde tüketim araçlarının bölüşümü şimdikinden farklı olacaktır. Kaba (vulgar) sosyalizm (ve bundan demokrasinin bir bölümü) bölüşüm düşüncesini üretim biçiminden bağımsız olarak burjuva ekonomistlerinden almış ve bu nedenle sosyalizmi temel olarak bölüşüm meselesi ile ilgili gibi göstermiştir Gerçek ilişkinin açıklığa kavuşturduğu bu kadar zamandan sonra, geriye dönüş neden?...

4. “Emeğin kurtuluşu, kendisine göreceli olarak bütün diğer sınıfların sadece *tepkisel kitleler* olduğu işçi sınıfının işi olmalıdır.”

İlk bent Uluslar arası Kurallar’ın giriş sözlerinden alınmıştır, fakat “geliştirilmiştir.” Orda denilmektedir ki: “İşçi sınıfının kurtuluşu işçilerin kendi eylemiyle olmalı;” burada, tam tersine, “işçi sınıfı” kurtarmalıdır—neyi? “Emeği.” Bunu kim anlayabiliyorsa anlasın.

Bunu telafi etmek için, karşıt bent, öte yandan, ilk ekin Lazalyancı bir alıntısıdır: “ona göreceli olarak (işçi sınıfı) diğer bütün sınıflar *sadece tepkisel bir kitledir.*”

Komünist Manifesto’da deniyor ki: “Bugün burjuvaziyle karşı karşıya olan bütün sınıflar içinde yalnızca proletarya *gerçekten devrimci bir sınıftır.* Diğer sınıflar Modern Endüstri karşısında çürüyüp ve sonunda yok olacaktır; proletarya onun özel ve zorunlu ürünüdür.”

Burjuvazi burada, modası geçmiş üretim tarzlarının ürünü olan sosyal pozisyonlarını korumayı arzulayan feodal toprak ağalarına ve alt orta sınıfa göreceli olarak devrimci bir sınıf—büyük-ölçekli sanayinin taşıyıcısı olarak—görülmemektedir. Bu nedenle onlar burjuvazi ile birlikte tek bir tepkisel kitle oluşturmamaktadır.

Öte yandan, proletarya burjuvaziye göreceli olarak devrimcidir çünkü, büyük-ölçekli sanayi temelinde ortaya çıktığından, o üretimden burjuvazinin daimi kılmak istediği kapitalist niteliği çıkarmak mücadelesi vermektedir. Fakat *Manifesto* buna, “alt orta sınıfın” “proletaryaya dönüşmesi tehdidi altında” devrimci olmaya başladığını eklemektedir.

Bu görüş noktasından hareketle, dolayısıyla, yine o burjuvaziyle birlikte ve pazarlıkla feodal toprak ağalarıyla birlikte, işçi sınıfına göreceli olarak “tek bir tepkisel kitle oluşturmaktadır” demek anlamsızdır.

Herhangi bir kimse son seçimlerde zanaatkârlara, küçük üreticilere, vs. ve *köylülere*: Bize göreceli olarak siz, burjuvazi ve feodal toprak ağalarıyla birlikte tek bir tepkisel kitlesiniz diyerek onları böyle ilan etmiş miydi?

Lassalle kendisinin inançlı takipçilerinin onun yazıya döktüğü sözleri bildiği kadar *Komünist Manifesto*’yu gerçekten biliyordu. Eğer, öyleyse, o onu bu kadar kabaca yalanlıyorsa, bu yalnızca onun burjuvazinin mutlakıyetçi ve feodal karşıtlarıyla işbirliğine iyi bir görünüm vermek için olmuştur.

Yukarıdaki paragrafta, ayrıca, onun muğlâk sözleri, Uluslar arası Kurallar’dan yapılan beceriksiz alıntıyla bir ilişkisi kurulmadan temel gücüyle araya sokuşturulmuştur. Bu nedenle, o burada basitçe bir uygunsuzluktur ve aslında Berlin’li Marat’ın uğraştığı küstahlığın ucuz parçalarından biri olan Bay Bismark’ın hoşuna gitmemiştir.

5. “İşçi sınıfı kurtuluşu için herşeyden önce *bugünkü ulusal devlet çerçevesinde* mücadele ederken, bütün uygar ülkelerin işçilerinde ortak olan çabalarının zorunlu sonucunun halkların uluslar arası kardeşliği olacağına farkındadır.”

Lassalle, *Komünist Manifesto* ve daha önceki bütün sosyalizme aykırı bir biçimde işçi hareketini en dar bir milliyetçi bakış açısıyla kavramaktadır. O bu konuda—ve uluslar arası—çalışmadan sonra takip edilmektedir!

Bir bütün olarak gayet açıktır ki, kavga edebilmek için bile, işçi sınıfı kendisini evde *bir sınıf olarak* örgütlemelidir ve kendi ülkesi onun ilk elden mücadele alanıdır. Onun sınıf mücadelesi ulusal özü itibarıyla değil, *Komünist Manifesto*’nun söylediği gibi “biçimi” itibarıyla olduğu sürece bu böyledir. Fakat “bugünkü ulusal devlet çerçevesi,” örneğin, Alman İmparatorluğu’nun kendisi ekonomik olarak dünya pazarının “çerçevesi içindedir,” politik olarak devletler sistemi “çerçevesi içindedir.” Her işadami Alman ticaretinin aynı zamanda yabancı ticareti olduğunu bilir, ve Bay Bismark’ın büyüklüğü kesinlikle tam da onun bir tür *uluslar arası politika* izlemesinden ibarettir.

Ve Alman İşçi Partisi uluslararasılığı neye indirgemektedir? Çabalarının sonucunun “halkların uluslar arası kardeşliği” olacağına bilincine—işçi sınıflarının hükümetlerine ve yönetici sınıflara karşı ortak mücadelelerinde uluslar arası kardeşliğine eş anlamda kullanılmak amacıyla burjuva Barış ve Özgürlük İttifakı’ndan alınmış bir deyim. Dolayısıyla, Alman işçi sınıfının uluslararası fonksiyonları hakkında bir söz değil! Ve o bu nedenle kendi burjuvazisine—ki o zaten ona karşı bütün diğer ülkelerin burjuvazilerine *kardeşlik bağıyla* bağlıdır—ve Bay Bismark’ın uluslar arası kompo politikasına bir meydan okumadır!

Aslında, programın uluslararasılığı, Özgür Ticaret Partisi’nin dahi *sonsuzca altında* yer alır. Sonraki aynı zamanda çabalarının sonucunun “halkların uluslar arası kardeşliği” olacağına iddia eder. Fakat o aynı zamanda ticareti uluslar arası yapmak için bir şey yapar ve asla kendini—bütün halkların evde ticaret yaptığı—düşüncesiyle tatmin etmez.

İşçi sınıflarının uluslar arası faaliyeti herhangi bir şekilde *Uluslar arası Çalışanlar Birliği'nin* varlığına bağlı değildir. Bu yalnızca o faaliyet için merkezi bir organ yaratma doğrultusundaki ilk çaba idi; daimi bir başarı olan, ortaya çıkardığı dürtüye dayanan fakat Paris Komününün düşmesinden sonra *ilk tarihsel biçimiyle* artık gerçekleştirilemez olan dürtüye dayanan, bir çaba.

Bismark'ın *Norddeutsche'si* (Kuzey Almanya) Alman İşçi Partisi'nin yeni programda uluslar arasılığa yeminini, sahibini tatmin için ilan ettiğinde kesinlikle haklıydı.

II

“Bu temel ilkelerden başlayarak, Alman İşçi Partisi bütün yasal araçlarla *özgür devlet—ve—sosyalist* toplum için; ücretlerin demir yasasıyla birlikte ücret sisteminin—ve—her türlü biçimiyle sömürünün ortadan kaldırılması; bütün sosyal ve siyasal eşitsizliğin yok edilmesi için mücadele eder.”

“Özgür” devlete sonra döneceğim.

Böylece, Alman İşçi Partisi Lassalle'nin “ücretlerin demir yasası”na inanır! Bu gözden kaçırılmamalı; saçma olan “ücret sisteminin ortadan kaldırılması” (şu şekilde okunmalı: ücretli emek sistemi) “ücretlerin demir yasasıyla *birlikte*” sözüdür. Eğer ücretli emeği ortadan kaldırırsam, doğal olarak onun yasasını da ortadan kaldırmış olurum; ister bu yasa “demir” olsun ister sünger. Fakat Lassalle'nin ücretli emeğe saldırısı hemen hemen yalnızca bu sözde yasa etrafında dönmektedir. Lassalle'nin partisinin kazandığını kanıtlamak için, dolayısıyla, “ücret sistemi,” “ücretlerin demir yasası *ile birlikte*” ve onsuz değil, ortadan kaldırılmalıdır.

“Ücretlerin demir yasası”ndan hiçbir şeyin Goethe'nin “büyük, sonsuz demir yasalarından” alıntılanmış “demir” sözcüğü dışında hiçbir şeyin Lassalle'nin olmadığı gayet iyi biliniyor. *Demir* sözcüğü gerçek inananların birbirlerini onun sayesinde tanıdıkları bir etikettir. Fakat eğer ben yasayı Lassalle'nin onun üzerindeki damgası ile, ve sonuç olarak onun kullandığı anlamda ele alırsam, onu aynı zamanda onun ona kazandırdığı içerikle ele almalıyım. Ve bu nedir? Lange'nin, Lassalle'nin ölümünden kısa bir sonra gösterdiği gibi, bu Malthuscu nüfus teorisidir (Lange'nin kendisinin de öğütlediği gibi). Fakat eğer bu teori doğruysa, ücretli emeği yüz kez ortadan kaldırırsam da, yasayı gene ortadan kaldıramam çünkü yasa o zaman yalnızca ücretli emek sistemini yönetmekle kalmayıp fakat aynı zamanda *her* sosyal sistemi yönetmektedir. Doğrudan buna dayanarak, ekonomistler elli yıl ve daha fazla bir süredir sosyalizmin *temeli doğada olan* yoksulluğu ortadan kaldıramayacağını, fakat onu sadece *genelleştirebileceğini*, onu toplumun bütün katmanlarına aynı oranda yayacağını kanıtlamıştır.

Fakat bütün bunlar ana mesele değil. Yasanın yanlış Lazalyancı formülasyonundan oldukça ayrı olarak, gerçek isyan ettirici bozulma şundan ibarettir:

Lassalle'nin ölümünden sonra, partimizde ücretlerin *göründüğü* gibi, yani emeğin değer veya fiyatı olmadığı, fakat emek gücünün değeri veya fiyatının maskelenmiş bir biçimi olduğu iddiasıyla bilimsel bir anlayış kendini göstermiştir. Bu nedenle şimdiye kadarki ücretlerin bütün burjuva yorumu, bu yoruma yönelik eleştiri kadar bir defada fırlatılıp atıldı ve ücretli-işçinin geçimini sağlamak, yani yaşamak için

çalışma iznine, kapitalist için (ve dolayısıyla berikinin artık değer tüketicileri için) belli bir süre çalıştığı sürece sahip olduğu; üretimin bütün kapitalist sisteminin bu emeğin iş gününü uzatarak veya verimliliği geliştirerek, yani emek gücünün yoğunluğunu artırarak, vs. artırılması etrafında döndüğü; sonuç olarak ücretli emek sisteminin bir kölelik sistemi olduğu ve aslında bu köleliğin emeğin toplumsal üretici güçleri geliştiği oranda, ister işçi daha fazla ister az kazansın, daha da şiddetlendiği açıkça gösterildi. Ve bu anlayış Partimizde gittikçe daha fazla yer bulduktan sonra, Lassalle'nin dogmalarına, Lassalle'nin ücretlerin ne olduğunu bilmediği fakat burjuva ekonomistlerini takiben meselenin özü yerine görünüşünü ele aldığını bilmesine rağmen, dönülebilir.

Sanki o köleler arasında kölelik sırrının ardında olanı en sonunda yakalayan ve isyan eden, esaret zincirindeki bir kölenin isyanın programı üzerine modası geçmiş sözleri yazması gibidir: Kölelik ortadan kaldırılmalıdır çünkü köleleri besleme kölelik sisteminde belli bir en düşük maksimumu geçemez!

Partimizin temsilcilerinin Partimizin tabanına yayılmış anlama üzerine yaptıkları böyle vahşi bir saldırıyı yapabilme olgusu bile onların nasıl bir suçlu hafifliği ve vicdansızlıkla bu uzlaşım programını tasarlama işine giriştiklerini kanıtlamazmı!

Paragrafın belirsiz sonuç ifadesi olan “bütün toplumsal ve siyasal eşitsizliklerin ortadan kaldırılması” yerine, sınıf farklılıklarının ortadan kaldırılmasıyla onlardan doğan bütün toplumsal ve siyasal eşitsizlikler kendiliğinden yok olacak denilmeliydi.

III

“Alman İşçi Partisi, *toplumsal soruna çözüm hazırlamak* amacıyla, *devlet yardımıyla çalışan insanların demokratik kontrolünde* üreticilerin kooperatif topluluklarının kurulmasını takip eder. Üreticilerin kooperatif toplulukları endüstri ve tarım için öyle bir ölçekte talep edilecek ki *toplam emeğin sosyalist organizasyonu onlardan yükselecektir.*”

Lazalyancı “ücretlerin demir yasası”ndan sonra, kâhinin fiziği. Buna giden yolu değerli bir biçimde “hazırlamak.” Mevcut sınıf mücadelesi yerine, bayağı bir gazete yazarının ifadesi: “toplumsal sorun,” “çözüm”e, ki ona hazırlıktır, doğru yol almaktadır. Toplumun dönüşümünün devrimci sürecinden çıkmak yerine, toplam emeğin sosyalist organizasyonu, devletin üreticilerin kooperatif topluluklarına verdiği “devlet yardımı”ndan yükselir ve *devlet*, işçi değil, “iş başına çağırılmakta.” Devlet borçlarıyla yeni bir demir yolu kadar yeni bir toplum da inşa edilebilir olması *Lassalle'nin hayal gücüne değer bir şey!*

Bir utanç duygusu kalıntısıyla, “devlet yardımı” “çalışan insanların” demokratik kontrolü altına konmuştur.

İlk olarak, Almanya’da “çalışan insanlar”ın çoğunluğu köylülerden, proletaryadan değil, oluşur.

İkinci olarak, “demokratik” Almandada “volksheirschaftlich” [“halkın yönetimi”] anlamına gelmektedir. Fakat “çalışan insanların halkının yönetimiyle kontrol etmek” ne demek? Ve özellikle çalışan insanlar durumunda, ki bu devletten talepleri aracılığıyla, kendisinin ne yönettiği ne de yönetmek için olgun olduğu bilincine sahip olduğunu tam bir biçimde ifade eder!

Louis Philippe'nin egemenliği altındaki Buchez'in Fransız sosyalistlerine karşı olarak önerdiği ve Atelier'in tepkisel işçileri tarafından kabul edilen reçetenin eleştirisiyle burada uğraşmak gereksiz olacaktır. Baş kusur bu özel reçeteyi programa yazmış olmakta değil fakat, genel olarak, sınıf hareketi perspektifinden sekter harekete doğru geriye giden adımdadır.

İşçilerin toplumsal bir ölçekte, ve her şeyden önce kendi ülkelerinde, ulusal ölçekte kooperatif üretim için koşulları oluşturma arzusu sadece onların mevcut üretim koşullarını dönüştürmeye çalışması anlamına gelmektedir ve kooperatif toplulukların devlet yardımıyla kurulmasıyla bir ilgisi yoktur. Mevcut kooperatif topluluklar söz konusu olduğunda da, onların ancak işçilerin bağımsız yaratımları oldukları ve ne hükümetin ne de burjuvazinin himayesinde olmadıkları sürece bir değeri vardır.

IV

Şimdi demokratik bölümü ele alacağım.

A. Devletin özgür temeli.

Her şeyden önce, II. bölüme göre, Alman İşçi Partisi “özgür devlet” için mücadele eder.

Özgür devlet—bu nedir?

Devleti özgür kılmak hiçbir şekilde aciz insanların dar mantığından kurtulmuş olan işçilerin amacı değildir. Alman İmparatorluğunda “devlet” Rusya’da olduğu kadar özgürdür. Özgürlük topluma dayatılmış bir organın ona tamamen tabi kılınmasından ibarettir, ve bugün de, devlet biçimleri “devletin özgürlüğünü” sınırlandırdıkları oranda az çok özgürdür.

Alman İşçi Partisi—en azından bu programı benimserse—sosyalist fikirlerinin çok derin olmadığını göstermiş olur; şöyle ki, var olan toplumu (ve bu gelecekteki herhangi bir toplum için de geçerlidir) var olan devletin (ya da gelecekteki toplum söz konusu olduğunda gelecekteki devletin) temeli olarak göreceğine, devlete kendi entelektüel, etnik ve özgürlükçü temelleri olan bağımsız bir varlık gibi muamele etmiş olur.

Ve programın “bugünkü devlet,” “bugünkü toplum,” gibi terimleri yanlış kullanımına ve taleplerini yönlendirdiği devlet hakkında yarattığı kavram kargaşasına ne demeli?

“Bugünkü toplum” bütün uygar ülkelerde az çok ortaçağın özelliklerinden sıyrılmış, az ya da çok her ülkenin kendine özgü tarihsel gelişimiyle değişime uğramış olarak var olan kapitalist toplumdur. Öte yandan, “bugünkü devlet” ülkeden ülkeye değişim göstermektedir. Prusya-Alman İmparatorluğundaki devlet İsviçre’deki devletten farklıdır, ve İngiltere’deki Amerika Birleşik Devletleri’ninkinden farklıdır. “Bugünkü devlet,” dolayısıyla, bir hayal ürünüdür.

Ne var ki, farklı uygar ülkelerin farklı devletleri, biçimsel çeşitliliklerine rağmen, hepsi şu özelliğe ortak olarak sahiptir; hepsi az çok kapitalist bir gelişim göstermiş burjuva toplumuna dayanırlar. Onların, dolayısıyla, belli başlı ana özellikleri ortaktır. Bu anlamda, “bugünkü devletler”den, gelecektekine, ki onun bugünkü kökeni, burjuva toplumu, o zaman sona ermiş olacak, zıt olarak, söz etmek mümkündür.

Öyleyse şu soru ortaya çıkmaktadır: komünist toplumda devlet ne tür bir dönüşüme uğrar? Diğer bir deyişle, şimdiki devlet fonksiyonlarına benzeyen hangi sosyal fonksiyonlar orda kalır? Bu soru bir pire sıçraması kadar probleme yaklaşmayan, “devlet” sözcüğünün binlerce kombinezonuyla dolu bir laf kalabalığıyla değil, sadece bilimsel olarak yanıtlanabilir.

Kapitalist ve komünist toplum arasında birinden diğerine devrimci bir dönüşümün gerçekleştiği bir geçiş dönemi vardır. Buna denk düşen de devletin devrimci proletarya diktatörlüğünden başka bir şey olamayacağı siyasal bir dönüşüm sürecidir.

Şimdi program ne bununla ne de komünist toplumun gelecekteki durumuyla ilgilenmemektedir.

Onun siyasal talepleri herkesçe bilinen eski bir nakarattan başka bir şey içermemektedir: evrensel oy hakkı, doğrudan demokrasi, popüler haklar, bir halk milisi, vs. Onlar sadece burjuva Halk Partisinin, Barış ve Özgürlük İttifakının bir yankısıdır. Onların hepsi, fantastik bir sunumla abartılmadıkları sürece zaten gerçekleştirilmiş taleplerdir. Onların yer almadığı tek devlet Alman İmparatorluğudur, fakat İsviçre’de, Amerika Birleşik Devletleri vs. de [bu taleplerin gerçekleştiğini görmek mümkün]. Bu türden “geleceğin devleti,” Alman İmparatorluğu “sınırları” dışında var olsa da, bugünkü bir devlettir.

Fakat bir şey unutulmaktadır. Alman İşçi Partisi “bugünkü ulusal devlet” içinde eylemde bulunduğunu açıkça ilan ettiğinden, bu nedenle kendi devleti, Prusya-Alman İmparatorluğu içinde –aksi takdirde talepleri büyük ölçüde anlamsız olurdu, çünkü bir kişi sahip olmadığı şeyi talep eder—bütün bu sevimli oyuncakların halkın egemenliği denilen şeye dayandığı ve bu nedenle sadece demokratik bir cumhuriyette uygun oldukları başlıca gerçeğini unutmamalıdır.

Fransız işçi programlarının Louis Philippe ve Louis Napoleon idaresinde yaptıkları gibi, demokratik bir cumhuriyet talebinde bulunmaya cesareti olmayan—böyle olması akılcıdır, çünkü koşullar tedbirli olmayı gerektirmektedir—bir kişi parlamenter bir tarzla süslenmiş, feodaliteyle karışık, burjuvaziden etkilenmiş ve bürokratik olarak yontulmuş, polis bekçiliğinde askeri bir despotizmden başka bir şey olmayan bir devletten, yalnızca demokratik bir cumhuriyette anlamı olan şeyleri, ne “dürüst” ne de sağduyulu olarak talep etme kaypaklığına sığınıp, sonra da bir pazarlıkta devlete onu böyle şeyleri yapmaya “yasal araçlarla” zorlayabileceğine dair teminat vermesin.

Hatta mutluluğu demokratik cumhuriyette gören ve tam da burjuva toplumunun içinde bulunduğu bu son durumda sınıf mücadelesinin bir sonuç alacak şekilde verilmesi gerektiğinden şüphesi olmayan kaba demokrasi bile—dağları, mantık tarafından izin verilen değil, polis tarafından izin verilen sınırlar içindeki bu tür demokratizm üzerine dayandırır.

Bu, aslında, “devlet” sözcüğü, ki bununla hükümet makinesi veya iş bölümü sayesinde toplumdaki ayrılmış özel bir organizma oluşturan bir yapı kast edilmektedir, “Alman İşçi Partisinin *devletin ekonomik temeli olarak* talep ettiği: tek bir gelire orantılı gelir vergisi,” vs. sözleriyle ortaya konur. Vergiler hükümet makinesinin, ve başka bir şeyin değil, ekonomik temelidir. Geleceğin devletinde, İsviçre’de olan bu talep önemli

ölçüde yerine getirilmiştir. Gelir vergisi çeşitli sosyal sınıfların farklı gelir kaynakları olduğunu, ve böylece kapitalist toplumu varsayar. Dolayısıyla, Liverpool malî reformcularının, Gladstone'un başkanlığındaki burjuvaların aynı talebi programları olarak ileri sürmesinde şaşılacak bir şey yoktur....

B. Alman İşçi Partisi devletin entelektüel ve etik temeli olarak şunu talep eder:

1. Devletin herkese evrensel ve eşit ilköğretim vermesi. Evrensel okula devam zorunluluğu. Özgür öğretim.

Eşit ilköğretim? Bu sözcükler ardında nasıl bir fikir var? Bugünkü toplumda (ve uğraşılması gereken yegâne konu bu) eğitimin bütün sınıflar için eşit olabileceğine inanılıyor mu?

Veya üst sınıfların zorunlu olarak, yalnızca ücretli işçilerin değil, fakat aynı zamanda köylülerin ekonomik koşullarına uygun olan bir nebze eğitim—ilkokul—ile yetinmeleri mi talep edilecek?

“Evrensel okula devam zorunluluğu. Özgür öğretim.” İlki Almanya’da bile var, ikincisi İsviçre’de ve ilkokullar söz konusu olduğunda Amerika Birleşik Devletlerinde. Eğer sonraki ülkelerin bazı devletlerinde daha yüksek eğitim kurumları da “özgür” ise, bu sadece üst sınıfların eğitim ücretini aslında genel vergilerden tahsil etmek anlamına gelir. Keza aynı şey A.5 altında talep edilen “adaletin özgür yönetimi” için de geçerlidir. Ceza adaletinin yönetimi her yerde özgür olacaktır; sivil adaletin yönetimi yalnızca mülk ile ilgili çelişkilerle ilgilenecek ve dolayısıyla hemen hemen yalnızca mülk sahibi olan sınıfları etkileyecektir. Onlar davaların ulusal kasaların pahasına mı sürdürecekler?

Okullarla ilgili paragraf en azından ilkokullarla birlikte teknik (teorik ve pratik) okulları talep etmeliydi.

“Devletin sağladığı ilköğretim” tamamen itiraza açık. Genel bir yasa ile ilkokullar için harcamaları, öğretim elemanlarının niteliklerini öğretim dallarını, vs. belirlemek, ve Amerika Birleşik Devletlerinde olduğu gibi bu yasal düzenlemelerin yerine getirilip getirilmediğini devlet müfettişlerine kontrol ettirmek devleti halkın eğitimcisi tayin etmekten çok farklı bir şeydir! Hükümet ve Kilise okul üzerindeki etkinin aynı derecede dışında tutulmalıdır. Yani, aslında Prusya-Alman İmparatorluğu’nda (ve kimse “geleceğin devletin”den sözünü ettiğim çürümüş olması bahanesine sığınmasın; bu açıdan meselelerin nasıl durduğunu gördük) devletin, tam tersine, halk tarafından çok katı bir biçimde eğitilmesine gerek vardır.

Fakat bütün program, bütün bu demokratik tınısı için, Lazalyancı fırkanın devlete olan yalaka inancı ile ya da, ki bu daha iyi değil, mucizelere olan demokratik inançla ya da mucizelere olan bu iki tür inancın, her ikisi eşit derecede sosyalizmden uzaktır, uzlaşımıyla baştan başa lekelenmiştir.

“Bilimin özgürlüğü” demektir. Prusya Anayasasının bir paragrafı. Niçin, o zaman, burada?

“Vicdan özgürlüğü!” Eğer biri Kulturkampf’ın bu anında liberalizme eski sloganlarını hatırlatmayı arzulasaydı, bu kesinlikle şu şekilde olabilirdi: Herkes dini ve fiziki ihtiyaçlarını polis burnunu sokmadan karşılayabilmelidir. Fakat işçi partisi bu

bağlamda, burjuva “vicdan özgürlüğünün bütün olası dini vicdan özgürlüğüne hoşgörü gösterilmesinden başka bir şey olmadığı ve kendi payına vicdanı *sihir* (büyü) veya dinden bağımsız kılma çabası içinde olduğu olgusunun farkında olduğunu ifade etmelidir. Fakat “burjuva” düzeyini aşmamak tercih edilmektedir.

Şimdi sona geldim çünkü programdaki takip eden ek kısım onun tipik bir parçasını oluşturmamaktadır. Bu nedenle buna kısaca değineceğim.

2. Normal İşgünü

Başka hiçbir ülkede işçi partisi kendini böyle belirsiz bir taleple sınırlamamıştır, fakat bunu her zaman verili şartlar altında normal diye düşündüğü işgünü uzunluğu olarak belirlemiştir.

3. “Kadınların çalıştırılmasının sınırlandırılması ve çocuk çalıştırılmasının yasaklanması.”

İşgününün standardizasyonu kadın emeğinin sınırlandırılmasını, işgününün süresi, izinler, vs. söz konusu olduğu sürece kapsamalıdır: yoksa bu kadın emeğinin kadın vücudu için sağlıklı veya ahlaken kadın cinsiyeti açısından aykırı bulunan endüstri dallarının dışında bırakılması anlamına gelir. Eğer kast edilen bu ise, bu şekilde söylenmeliydi.

“Çocuk çalıştırılmasının yasaklanması.” Burada yaş sınırının belirtilmesine kesinlikle gerek vardır.

Çocuk çalıştırılmasının *genel olarak yasaklanması* büyük-ölçekli sanayinin varlığına uymamaktadır ve bu nedenle boş bir kutsal arzudur. Onun gerçekleştirilmesi—eğer mümkünse—tepkisel olmalı, çünkü farklı yaş gruplarına göre çalışma zamanının katı bir düzenlemesi ve çocukların korunması için alınacak diğer güvenlik önlemleriyle, üretici emeğin eğitimle erken kombinasyonu bugünkü toplumun dönüşümü için en etkili araçlardan biridir.

4. “Devletin fabrika, atölye ve yerel sanayiye teftiş etmesi.”

Prusya-Alman devleti söz konusu ise, müfettişlerin yalnızca mahkeme kararıyla görevden alınması; her işçinin onları görevi ihmalinden mahkemeye verebilmesi; onların tıp alanından seçilmesi kesinlikle talep edilmiş olmalıydı.

5. “Tutukluların çalıştırılmasının düzenlenmesi.”

Genel işçi programı içinde küçük bir talep. Her neyse, rekabet korkusuyla sıradan suçlulara hayvan muamelesi yapılmasına ilişkin bir niyetin olmadığı ve özellikle onları daha iyi, verimli iş araçlarından mahrum etme arzusu bulunmadığı açıkça belirtilmiş olmalıydı. Bu kesinlikle sosyalistlerden beklenebilecek asgari bir şeydir.

6. “Etkin bir sorumluluk yasası.”

“Etkili” sorumluluk yasasıyla ne kast edildiği belirtilmiş olmalıydı.

Keza, normal işgününden söz edilirken, fabrikalara ilişkin düzenlemenin bir kısmı olan sağlık yönetmelikleri ve güvenlik tedbirleri, vs. gözden kaçırılmıştır. Sorumluluk yasası yalnızca bu yönetmelikler çiğnendiğinde işlemeye başlar.

Kısaca, bu ek gevşek bir düzeltmeyle belirginleşmektedir.

Dixi et salvavi animam meam. [konuştum ve ruhumu kurtardım.]

Çeviren Aysel DOĞAN